

■ CONSTANTIN
PARASCHIVESCU

VOCAȚIE ȘI DESTIN

un posibil itinerar în conștiința eroului comunist

Una dintre premierele recent încheiatei stagiuni se intitulează *Politica* și are ca obiect *meditațiile politice ale unui comunist de astăzi*. Un colocviu, o suită de dialoguri, urmărind deslușirea și aprofundarea, limpezirea, dinăuntru conștiinței, asupra vocației revoluționare a comunistului român. Intriga lipsește, acțiunile nu se conturează în termenii teatrali obișnuiți — un personaj stă de vorbă cu el însuși, cu părinții care l-au decedat, cu alte puține personaje, care apar și dispar după două replici... Totuși, piesa, semnată de Theodor Mănescu, are o *pronunțată tensiune*, menține permanent *interesul dramatic* și se dovedește a fi *cuceritor de vie și incitantă*. Prin ce? Prin *acuitatea și actualitatea problemelor politice dezbătute*. Dar probleme politice sînt toate, de la strategia partidului comunist într-o perioadă sau alta a revoluției, pînă la atitudinea personală față de un eveniment, un om sau o decizie. Ce semnifică asta? Că politica nu mai este o latură separată a activității oamenilor, a oamenilor politici îndeosebi, nu mai are semn distinct și imperativ al unei linii trasate din exterior, ca indicație, ci-și *integrează toate actele și gîndurile eroului*, întreaga lui ființă, prezentul și istoria. Că eroul comunist de astăzi nu mai este identificat pe baza unei funcții în eșalonul ierarhiilor sociale; el este nu numai „activistul

de partid“, ales sau numit într-un post sau altul, într-un sector al activității economice sau al propagandei, ci se definește oriunde, indiferent de însărcinare, prin *calitatea nouă a poziției sale partinice, a viziunii și a atitudinii sale revoluționare*.

Bărbatul din piesa lui Theodor Mănescu are o valoare exponențială: e un om politic din România de astăzi — fără care are milioane de oameni politici —, de o vîrstă care-l permite autoanaliza aprofundată, lucidă, critică, în virtutea unei experiențe de peste trei decenii și în numele unei perspective ce se cere conturată. Bărbatul e un comunist al acestui pămînt. Și al acestei revoluții sociale din istoria noastră. Ce transmite el noilor generații? „TINĂRUL: Ce moștenire îmi lași? Tu?! — BĂRBATUL: Avere?! Un program, un întreg program politic“ (*Politica — Trestia gînditoare*, cap. 6). Generalități? Fraze? Nu; o chintesență teoretică și practică, bine articulată, pe scopuri și strategii, care să mențină „capacitatea de luptă politică a fiecărui comunist“ (idem, cap. 5). Pentru că istoria care se face și se scrie, și care se va face și se va scrie, „e luptă politică, nu fraze! Nu vals! Nu spectacol de teatru!“ (idem, cap. 4).

Dialoguri în care se încercau deslușiri dinăuntru conștiinței, asupra vocației revoluționare a eroului comunist, am mai întîlnit, în diferite momente, în drama-

turgia românească din ultimele trei decenii. Un pasionat dialectician, polemist cu nerv și investigator al esențelor realității, Paul Everag, a și subintitulat cândva o piesă de-a sa „neliniștile unui comunist român” (*Ape și oglinzi*). Și tot el, pe la jumătatea deceniului șapte, introducea în câmpul dezbaterilor o perspectivă nouă, întrebându-se dacă un adevărat om al progresului este îndreptățit să creadă că progresul începe odată cu el, sau e dator să accepte că acesta e rezultatul acumulării unor eforturi precedente (*Ștafeta nevăzută*). Se contura astfel un mod nou de a pune problema rostului și rolului eroului revoluționar, reprezentat, o vreme, cu date mai sumare, liniar, schematizat, ca un personaj având în buzunar toate soluțiile. Într-o bună zi, un activist (Emil Vlăsceanu — *Simple coincidențe*), sesizând o incompatibilitate de comportament, poate de mentalitate, între el și fiul lui, se decide „să-și facă timp” și să rezolve și această problemă — minoră, poate, într-o accepțiune formală, pentru că privește numai viața lui personală. Sincer interesat, pornește în cercetarea mediului în care trăiește fiul lui, stă de vorbă cu profesorii, cu colegii, cu prietenii și prietenele acestuia, descoperă un *univers mai larg* decât cel în care se mișcă de obicei și niște *înțelesuri mai adânci* ale relațiilor dintre oameni, decât cele superficial statornicite. *Se confruntă*: „Noi sîntem generația care trage” — îi spune un bărbat de vîrsta lui, inginerul Buzura; „dar de ce tragem?” — vine imediat propria lui întrebare, fiindcă începe să nu se mai mulțumească cu un slogan. Interesant e că Emil Vlăsceanu nu rezolvă o problemă de „conflict între generații”, cum s-ar părea, ci caută răspuns propriilor lui incertitudini. „Ce mi se pare teribil: noi ne educăm pe noi și în același timp îi creștem pe ei” — el, care au „punctul de plecare mai sus” (sigur că nu e prea ușor să recunoști asta, dar e o realitate obiectivă, de care trebuie să ții seama). Cîștigul lui Emil Vlăsceanu, din aceste confruntări? O lărgire a orizontului. O înțelegere mai nuanțată a perspectivelor — „noi avem de înfăptuit o experiență de la capăt, el o preiau pe drum” — și a rosturilor lui concrete: „să le umplu existența cu conținut uman”. O evaluare realistă a sintezei istorice: „Ce simplu era la început! Două tabere, unii s-au împotrivit, i-am strivit. Acum sîntem între noi, încercăm să ne ajutăm unii pe alții, să construim oameni. Greu lucru. Cel mai greu”. Ideea revine și în alte piese, și e de permanentă actualitate, pentru că o societate nouă nu se edifică prin numărul de mașini produse în plus, ci prin calitatea umană cîștigată. „Artă de a construi oameni e mai grea și mai

importantă decât a construi mașini. Mașinile — mai cumperi patente, mai copiezi. Tipare de oameni nu găsești. Cu ei trebuie răbdare și multă muncă” (*Nu ne naștem toți la aceeași vîrstă*, Tudor Popescu). Contrastul dintre o mentalitate depășită și atitudinea activistului de azi e sesizat chiar de personaje care simt că au „pierdut pasul” cu timpul: „MANU: Nu zic, tovarășe Stoian, treaba merge. Se realizează, muncim. Dar nu mai e ca... (*gest subînțeles* «pe vremuri»). Atunci era clar. Alb. Negru. Gata. Ordin am înțeles! Acum... nu zic... e bine... dar să ții cont de părerea fiecăruia, să te critice oricine — și tu, în loc să-l pui la punct, trebuie să ascuți cu atenție, să iei în considerație, să-i dai și răspunsuri, să explici, să cauți argumente pe înțelesul fiecăruia. Sigur, asta-i linia, ne conformăm, dar...” (*Puterea și Adevărul*, Titus Popovici).

Meritul dramaturgiei noastre — al literaturii și artei noastre, în general — este că a avut curajul să pună oamenii de partid în relație de confruntare, și discernămîntul să arate că nu toți posesorii unui carnet de membru de partid sînt comuniști cu vocație revoluționară. Ca și în realitate, în dramaturgie se desfășoară o luptă în jurul ideii de adevăr. Anumiți eroi se consideră depozitari ai adevărului unic și ai soluțiilor perfecte, care trebuie aplicate orbește, iau drept etalon al adevărului propria lor autoritate personală „Pavele, ai ajuns să confunzi socialismul cu mîndria ta, și să vezi un dușman în fiecare om care nu poate crede că numai tu ești depozitarul adevărului... al acestei sinteze pe care trebuie s-o înfăptuim noi. Între putere și adevăr...” (Duma, *Puterea și Adevărul*). Dar adevărul — demonstrează, prin destiul său dramatic, un foarte interesant personaj al aceleiași piese, Petrescu — „e o sinteză, care se descompune și se recompune mereu”. Problema e în ce fel este folosit adevărul, căror scopuri este pus să servească, în ce raport se găsesc adevărul și imperativul politic al momentului. „...trebuie să credem în adevărul care ne este de folos” — conchide Gilu (*Studiul osteologic...*, D. R. Popescu), dorindu-se principial și intransigent și greșind tocmai printr-o atitudine conjuncturistă. El vrea să impună adevărul cu forța „Oamenilor trebuie să le intre în cap că trebuie să intre în colectiv ca să fie fericiți... Și noi n-avem timp să țot umblăm după ei, ca să-i facem fericiți”.

Asemenea atitudinii dogmatice, care au generat abuzuri și nedreptăți, drame în adevăratul înțeles al cuvîntului, au fost

incriminate tăios, vehement, în spiritul inaugurat de Congresul al IX-lea, prin glasul unor eroi dramatici. Teatrul s-a făcut ecoul concepției umaniste revoluționare, proprii spiritului de echitate al poporului român, aspirațiilor lui de dreptate și libertate socială (*Viața unei femei* de Aurel Baranga, *Niște țărani* de Dinu Săraru, *Tineretea lui Moromete* de Marin Preda etc.).

Prospecția dramaturgică a scos la iveală, cu o diversitate de date și de reliefuli, și alt profil uman, derivat dintr-un complicat proces al reazășărilor societății personajul în aparență împlinit, ajuns în stadiul automulțumirii, care mizează pe profitul maxim al devenirii lui social-politice, tot cu declarații sonore despre disciplină și devotament: „AUREL: Eu nu mă tem de nimeni, îmi fac datoria zilnic, pentru oameni, pentru stat, ca un soldat. VICTOR: Ca un soldat care nu va muri niciodată în luptă, căci nu-l interesează cauza ei, ci ce primește, și dacă are mașina la scară... Tu ești un burghez care trăiește în socialism, liniștit, satisfăcut, uitând că toată bunăstarea ta și-o datorezi muncii altora, bunurilor produse de un combinat socialist!” (*Pisica în noaptea Anului nou*, D. R. Popescu). Și, pe aceeași filieră, alte fațete ale unui prototip ceva mai puțin pretențios, dar nu mai puțin nociv, în mărginirea sa și în trista sa preocupare de a fișa birocratic destine omeniești: „GRIPCĂ: Aveai un dosar atât de curat încât mi-ai devenit suspect. Ia să-l iau eu pe Crucescu din nou la mână, mi-am zis. Și-am plecat pe urmele tale, cu opoșe lei diurnă pe zi, mîncam numai biscuiți și bomboane, dar nu-mi păsa. Pînă la urmă, te-am prins. Aveai un unchi moșier! Nenorocitul!” (*Alibi*, Ion Băieșu).

În dezvăluirile acestea îndrăznețe, exacte, realiste, se întrevădește vitalitatea politică a dramaturgiei noastre, profunda ei maturitate ideologică și artistică, energia ei creatoare și dătătoare de certitudini. Discernămîntul ei s-a verificat în modul de a pune problema — nu dintr-o perspectivă criticistă, negativistă și fatalistă, ci pronunțat combativă, deschisă, democratică, în măsură să stimuleze opinii și atitudini, nu să impună modele-șablon. Astfel, ea s-a creat pe sine, ca dramaturgie de înaltă valoare politică, cu profund ecou contemporan. Vișoarea gîndului și harul inspirației au modelat-o într-o diversitate remarcabilă de stiluri și modalități.

Parafrazînd pornirea eroului lui Paul Everac din *Simple coincidențe*, de „a-și face timp” și pentru niște „certitudini”, am spune că eroul acestor piese este, în

măsură din ce în ce mai mare, *comunismul care sesizează echilibrul dialectic dintre certitudine și îndoială*, și care, cu o franchețe ce nu-l stînjenește deloc, are tăria de a cumpăni și de a se pune în cumpănă, în fiecare moment al evoluției sale. Dacă e conștient de marea răspundere ce-i revine, fiecare moment al evoluției sale reflectă un moment istoric în destinele societății, el fiind premergătorul revoluționar al tuturor proceselor și transformărilor care au loc aici, cel ce înțelege aceste procese și transformări și și asumă răspunderea înfăptuirilor necesare. Vocația lui devine astfel pilduitoare pentru contemporani și de cert efect propagandistic. Cît de pătrunzătoare a fost dezbaterea necruțătoare din *Puterea și Adevărul*, ce ecou a stîrnit ea și ce răsunit mai are, peste ani! Explicația? Sinceritatea partinică în afirmarea esenței combativității comuniste, la sffrșitul deceniului șapte — deceniul unei noi orientări în politica partidului, după Congresul al IX-lea al P.C.R.: „DUMA: Construim o lume nouă și nu se poate, Pavele, decît cu minile curate... Voiam să-ti mai spun că fără omenie, fără o profundă încredere în om, socialismul se transformă într-o caricatură. Sau, ce-i mai grav, în contrariul său” (*Puterea și Adevărul*). Aceeași idee se afirmă în impresionanta epopee dramatică realizată de D. R. Popescu în *Studiul osteologic...*, în care evenimentele petrecute începînd din anii războiului pînă în anii noștri se înscriu într-o perspectivă amplă, cu reverberații în trecutul milenar al poporului român: „ILIE: Ce-a spus Nicooară? BASCĂ Oameni, fiți comuniști! ILIE: Și, cînd a murit? BASCĂ: Nu știu. ILIE Comuniști, fiți oameni!” Ce-i omul? „O lume întregă, nu un șurub... Un destin și nu o fișă”. (Duma, *Puterea și Adevărul*). Ce-i omenirea? Obiectul exercitării vocației cu adevărat revoluționare. „ȘTEFAN N-am stat cu fața la oameni! *Întotdeauna* trebuie să stai cu fața la oameni și să privești în ochii lor! Legile vin și trec, șefii vin și trec, dispozițiile vin și trec... Se constată că unele legi au fost greșite, că unii oameni n-au fost buni, că au dat dispoziții greșite... Ca să nu greșești niciodată, trebuie să stai cu fața la oameni!...” (*Nu ne naștem toți la aceeași vîrstă*, Tudor Popescu).

Și mereu și mereu va exista o distanță dramatică, și deci și o tensiune dramatică, între ideal și real” (*Politica — Trestia gînditoare*, cap. 3). Se rostește astfel un adevăr, a cărui valoare filozofică și practică rezidă în forța de

a imprima relației ideal-real-miscarea dialectică a devenirii permanente, și, implicit, a permanenței distanțării a idealului de prezent. Pentru că fiecare stadiu adaugă o nuanță idealului, îl exprimă dintr-un punct de pornire mai avansat, superior, îl proiectează într-o nouă formă și într-o nouă accepție, firească într-un proces de creștere care duce societatea mai departe. Se poate amăgi cineva cu un ideal dat odată pentru totdeauna? Dacă ar fi așa, la un anumit termen, progresul ar stagna și societatea n-ar avea decât s-o ducă într-o sărbătoare perpetuă. O distanță, deci, semn al progresului, și o tensiune dramatică, semn al înțelegerii clare că pe acest drum există și vor exista accepțiuni diferențiate ale raportului dintre ideal și real, controverse și dileme, împotriviri, conflicte, într-un cuvânt, situații diverse și neașteptate — de încordare, de înfruntare, de luptă între oameni angajați pe același front revoluționar, dar neavând aceeași viziune, aceeași înțelegere a idealului. Aceasta e și drama lui Ioviță (eroul uneia dintre recentele piese ale lui Paul Everac, *Cartea lui Ioviță*): asumarea distanței mereu deschise dintre real și ideal, a presiunilor interioare, reciproce, dintre încrederea nestrămutată în ideal și necesitatea acceptării vremelnice, inclusiv pe calea compromisurilor inevitabile, a limitelor realului.

„Noi am lichidat exploatarea omului de către om, dar persistă și va persista dependența omului de om, dependența fiecăruia de alții. Pe acest teren, pot prospera și relațiile de cooperare și frăție, dar și conflictele, rezolvările eronate ale conflictelor, pe acest teren societatea menține structurile piramidale și relativ fixe, care incurajează concurența, structuri proprii tuturor societăților actuale, în timp ce structurile mozaicale și mobile, proprii comunismului, rămân încă o propunere”. (*Politica, Trestia gânditoare*, cap. 3). Iată cum, opțiunea comunistului

de astăzi este însoțită și susținută de o perspectivă mai largă, am putea spune de o viziune filozofică, în cuprinderea căreia se întrevede discernămintul unui *program*, al unei strategii politice de ansamblu, pusă în valoare în cele mai variate domenii, cu o veritabilă știință a conducerii, a determinării fenomenelor, cu un realism clar, viguros, pătrunzător, combativ. Calitatea sa se verifică prin puterea de a rezista tensiunii dramatice dintre ideal și real și prin capacitatea de a înnoi, cu o „noimă”, zestrea nației pe care o reprezintă. „Orice om care întreprinde o operă mare n-o poate duce până la capăt, la capătul pe care el îl visează... Dar asta nu înseamnă că nu trebuie să înceapă... Dacă reușește să facă o breșă, să spargă un zăgaz, să miște din loc indolența, să frângă puterea obișnuinței, e mare lucru... Rămâne ceva... o noimă...” (ibid. cap. 1).

Între patosul revoluționar al celor ce înfruntau cîndva torturile Siguranței (*Oameni care tac* de Al. Voitin), înfrigurarea celor ce-și instalau mitralierele într-o casă liniștită, într-un moment crucial al luptei de eliberare (*Surorile Boga* de Horia Lovinescu) și meditațiile unui bărbat care discerne ce e esențial și progresist, astăzi, se desenează traiectoria unui erou care ocupă un loc aparte în istoria literaturii; el s-a format în focul luptei și al confruntării permanente cu marile evenimente social-politice, care l-au călit, l-au modelat, determinîndu-l să evolueze de la simplitatea viguroasă a acțiunii concrete și de la vizionarismul schematic spre o complexitate intelectuală și psihică revelatorie. Definindu-se altădată numai printr-o apartenență declarată, comunistul devine un personaj dramatic din ce în ce mai captivant, prin modul cum gîndește, prin nivelul problemelor pe care și le pune, și convingător prin contribuția sa efectivă la procesul de înnoire și perfecționare socialistă, la stimularea energiilor creatoare a mii și mii de oameni, la orientarea eforturilor obștii. ■

(Continuare din p. 9)

Năpasta, O noapte furtunoasă (Alexa Visarion), *Măsură pentru măsură, Hamlet* (Dinu Cernescu), *Maestrul și Margareta, Să îmbrăcăm pe cei goi* (Cătălina Buzoianu), *Răceala, Karamazovii, Pitticul din grădina de vară* (Dan Micu), *Hagi Tudose* (Ion Cojar), *Să nu-ți faci prăvălie cu scară, Romulus cel Mare* (Sanda Manu), *Nu sînt Turnul Eiffel* (Valeriu Moisescu) etc.

Enumerarea are doar scopul de a ilustra o tendință, nu de a epuiza cîști-

gurile acestei perioade, care a consemnat și insuccese, spectacole amorfe, fără scînteierea ideii directoare sau tributare formelor prefabricate. Important este că și reacția față de aceste manifestări negative a fost promptă și violentă, semn peremptoriu al exercitării unui spirit critic ce ne oferă certitudinea că, biruind dificultățile, teatrul are forța de a se racorda noilor forme de sensibilitate și achizițiilor inteligenței umane, slujind cu vocație incoruptibilă nevoia omului de adevăr și artă.